

І.В. Кузьменко, ст. гр. ПВШ-11-Г1

Науковий керівник: І.Л. Сіданич, к.п.н.,
доцент Інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «УМО» НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Анотація. В статті розглянуто особливості психологічної культури викладача юридичних дисциплін як складової його професійної поведінки. Визначено поняття психологічної культури, його будову, а також сутність і зміст основних психолого-педагогічних умінь викладача юридичних дисциплін.

Ключові слова: психологічна культура, професійна поведінка, професіограма, психолого-педагогічні вміння.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности психологической культуры преподавателя юридических дисциплин как составной его профессионального поведения. Определено понятие психологической культуры, его строение, а также сущность и содержание основных психолого-педагогических умений преподавателя юридических дисциплин.

Ключевые слова: психологическая культура, профессиональное поведение, профессиограмма, психолого-педагогические умения.

Annotation. The article discusses the features of psychological culture teacher of legal subjects as part of his professional conduct. Psychological definitions of culture, its structure and the nature and content of the basic psychological and pedagogical skills of teachers of legal disciplines.

Keywords: psychological culture, professional behavior, professiogram, psychological and pedagogical skills.

Постановка проблеми. З огляду на надання особливої уваги особистісно-орієнтованому підходу у навчанні, збільшується роль власне особистості викладача зокрема й при викладанні юридичних дисциплін. Відсутність елементарної психологічної культури постає головною причиною можливих проблем, труднощів чи конфліктів у соціальній взаємодії людей, а також стресів, хворобливих станів, криз і навіть катастроф у житті і діяльності як окремих людей, так і життєдіяльності суспільства в цілому.

У сучасних умовах необхідна зміна змісту навчального процесу, освітніми цінностями якого повинні бути гуманістичні принципи, науково обґрунтовані психолого-педагогічні методи навчання, визначеність викладачів щодо розуміння психологічних механізмів, які керують поведінкою суб'єкта.

Набуває актуальності пріоритетність формування навичок систематичного самоаналізу із наступною творчою активізацією власної професійної діяльності, професійно-особистісних якостей викладача, найголовнішою з яких є здатність до рефлексії. Достатній рівень професійної діяльності викладача юридичних дисциплін може бути забезпечений лише за умови розвитку та самореалізації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд спеціальної літератури показав, що психологічна культура викладача юридичних дисциплін як складова його професійної поведінки недостатньо досліджена. Проте питання психологічної культури загалом певною мірою досліджені. Так, на думку О.І. Моткова, психологічна культура – це комплекс розвинутих спеціальних потреб, здібностей і вмінь людини [5].

Е. А. Климов впроваджує поняття психологічної грамотності як певний рівень психологічної культури і виділяє в ній такі складові: психологічну спрямованість мислення, інтерес до сторонньої людини, володіння елементами психологічного пізнання. Вчений підкреслює важливість того, щоб психологічна спрямованість розуму поєднувалася у людини з культивуванням в собі високого рівня терпимості до індивідуальної неповторності інших людей [3].

В. М. Аллахвердов, досліджуючи „психологічну проникливість” як певну складову психологічної культури зауважує, що відсутність психологічної проникливості – це відсутність ефективного інструменту в побудові поведінки людини [1].

В психокультурології виділяють психологічну культуру почуттів і емоцій, психологічну культуру пізнання й інтелекту, психологічну культуру свідомості-самосвідомості, психологічну культуру волі і саморегуляції, психологічну культуру самовдосконалювання і саморозвитку особистості [5].

Психологічна культура – це приклад системної соціальної якості людини. Як вказував Б. Ф. Ломов, системні якості як інтегральні, можуть бути виявлені тільки шляхом наукового аналізу тих систем, до яких належить

людина і закономірностям яких підпорядковується її поведінка і життя в цілому [6].

Мета статті: дослідити особливості психологічної культури викладача юридичних дисциплін як складової його професійної поведінки; визначити поняття психологічної культури; розглянути сутність і зміст основних психолого-педагогічних умінь викладача юридичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологічна культура викладача юридичних дисциплін є результатом соціалізації, освіти, виховання, а також великої внутрішньої роботи, роботи з гармонізації власних життєвих інтересів і потреб з інтересами навколишнього світу і соціуму. За А. Б. Орловим, справжня професійна психологічна культура викладача передбачає культуру його переконань, переживань, уявлень і впливів, яка проявляється у ставленні і до самого себе, і до учнів, така культура є результатом поступового подолання і викорінення невротичних (тобто неавтентичних, ілюзорних) компонентів власного внутрішнього світу в різного роду психотерапевтичних за своєю суттю практиках [6].

Психологічна культура як психічне утворення має ієрархічну багаторівневу будову і багатокомпонентний склад. Тут виявляються і особливості сприймання іншої людини, і глибина її розуміння, знання про неї, характер переживань, пов'язаних з іншою людиною, а також вміння спілкуватися, співпрацювати і продуктивно виконувати спільну справу. Таким чином, психологічна культура постає як єдність знань, стосунків, переживань і життєвого досвіду людини.

Психологічна культура проявляється в самоорганізації і саморегуляції будь-якої життєдіяльності людини, різноманітних видах її базових прагнень і тенденцій, у ставленні особистості до себе, до людей, до живої і неживої природи, до світу в цілому.

Формування істинної психологічної культури без глибинної корекції неможливе, вважає академік АПН України Т. С. Яценко, тому що наявність особистісної проблеми часто гальмує культурний розвиток особистості.

Набуття психологічної культури відбувається певною мірою автоматично, з проходженням декількох етапів особистісної психокорекції [8]. Уведення тренера-викладача з фізичного виховання в процес глибинно-психологічного пізнання за методом активного соціального-психологічного навчання не лише забезпечує особистісну відкорегованість, а й сприяє оволодінню конкретними методиками глибинного пізнання, вкрай необхідними в його професійній діяльності.

Складною є проблема психолого-педагогічного забезпечення діяльності викладача юридичних дисциплін. Викладацький корпус юридичного вищого навчального закладу поповнюється випускниками університетів, академій, інститутів. Але якщо студента педагогічного ВНЗу до майбутньої роботи вчителя готують і в процесі педагогічної практики (активної, пасивної) закріплюють теоретичні знання, то студента-юриста педагогічній діяльності не навчають. Вони мають, як правило, належну фахову підготовку з провідних юридичних дисциплін свого профілю.

Але, на жаль, кваліфіковані юристи не мають відповідної підготовки з проблем не лише педагогіки вищої школи, а й психології. Вони здебільшого копіюють своїх колишніх викладачів. Становлення їхнього професіоналізму відбувається складно часто шляхом спроб і помилок. У такому разі марно плекати надію на становлення педагогічної майстерності. Лише оволодіння базовими знаннями з психології та педагогіки вищої школи, фахових методик забезпечить надійний ґрунт для реалізації своїх можливостей і полегшить шлях до педагогічної майстерності.

Важливою передумовою становлення професіоналізму й педагогічної майстерності викладача юридичних дисциплін є наявність у нього необхідних соціально-педагогічних якостей і психолого-педагогічних умінь. При цьому варто враховувати те, що соціально-педагогічні, а також психологічні якості – це результат виховного впливу на особистість сім'ї, освітньо-виховних закладів та ін. Вони частково входять до змісту професіограми педагога.

Професіограма – це перелік якостей особистості, необхідних для успішного виконання функціональних обов’язків з конкретного фаху [7, 56]. Проофесіограми не є сталими моделями. Змінюються умови праці, оновлюються виробничі технології – змінюються й вимоги до якостей майбутніх фахівців. Тим більше це стосується професії викладача юридичних дисциплін.

Викладачеві юридичних дисциплін для успішного виконання поставлених перед ним завдань недостатньо добре знати свій предмет. Він повинен мати педагогічну майстерність, добре розуміти, що таке педагогічний процес, форми цього процесу, методи навчання студентів. Адже призначення викладача – бути ланкою у переданні суспільного та професійного досвіду, сприяти соціальному прогресові.

Розглянемо сутність і зміст основних психолого-педагогічних умінь викладача юридичних дисциплін.

1. Конструктивні вміння передбачають:

- добір доцільних форм і видів діяльності;
- добір дієвих методів і засобів виховного впливу;
- планування перспективних етапів у керівництві студентським колективом;
- здійснення індивідуально орієнтованого підходу до вихованців.

2. Комунікативні вміння покликані забезпечити доцільність стосунків із суб’єктами навчально-виховного процесу, зокрема:

- встановлювати педагогічно вмотивовані контакти зі студентами, первинними колективами, батьками студентів, своїми колегами;
- регулювати міжособистісні стосунки студентів, відносини первинних колективів з іншими.

3. Організаторські вміння уможливають розв’язання певних педагогічних завдань:

- організовувати й керувати студентськими колективами, створювати оптимальні умови для їх розвитку;

- забезпечувати педагогічно ефективну діяльність студентських колективів;

- надавати допомогу студентським громадським організаціям;
- організовувати виховну роботу зі студентами в позанавчальний час.

4. *Дидактичні* вміння виявляються в тому, щоб:

- пояснювати студентам навчальний матеріал на доступному для них рівні сприймання;

- керувати самостійною пізнавальною діяльністю студентів, сприяти розвитку їхніх пізнавальних інтересів, інтелектуальних можливостей, формувати дієві мотиви навчальної праці;

- навчати студентів оволодінню ефективними й раціональними методами самостійної пізнавальної діяльності.

5. *Перцептивні* вміння (лат. *perceptio* — сприймання, пізнання, чуттєве сприйняття, розуміння й оцінка людьми соціальних об'єктів — інших людей, самих себе, груп та ін.) охоплюють:

- здатність проникати у внутрішній світ студентів; розуміти їхній психічний стан;

- спостережливість, що дає змогу розуміти реальний психічний стан студента в конкретній ситуації.

6. *Сугестивні* вміння (лат. *suggestio* — навіюю) становлять безпосередній емоційно-вольовий вплив педагога на вихованців з метою створення в них певного психічного стану, спонукання їх до конкретних дій.

7. *Пізнавальні* вміння включають:

- вивчення індивідуальних особливостей фізичного, психічного й соціального розвитку студентів;

- оволодіння новою науковою інформацією, раціональне використання її в науково-педагогічній роботі;

- вивчення кращого педагогічного досвіду та його творче використання у власній викладацькій діяльності.

8. *Прикладні* вміння ґрунтуються:

- на володінні технічними засобами навчання, зокрема комп'ютерною технікою;
- навичках творчості в галузі спорту, живопису, театального, музичного мистецтва тощо.

9. *Уміння в галузі психотехніки* передбачають свідоме й доцільне використання надбань психології у сфері навчання, виховання й розвитку студентів.

Як показує практика, достатня сформованість у педагога названих умінь є необхідною умовою розв'язання різноманітних педагогічних завдань на рівні майстерності.

Висновок. У процесі дослідження доведено, що психологічна культура викладача юридичних дисциплін містить низку компонентів: самопізнання й самооцінку, пізнання інших людей, уміння керувати власною поведінкою, емоціями спілкування. Залишається відкритим питання віднаходження ефективних шляхів та методів набуття таких якостей.

Важливим змістовим модулем у структурі становлення педагогічної культури викладача юридичних дисциплін є комплекс психолого-педагогічних умінь: конструктивних, комунікативних, дидактичних, перцептивних, сугестивних, пізнавальних, прикладних, організаторських, психотехнічних та ін. Більшість названих умінь, ґрунтуючись на комплексі соціально-педагогічних якостей, формуються в процесі підготовки до професійної діяльності у навчальних закладах, а також у ході безпосередньої педагогічної праці. Цей процес досить тривалий, вимагає від особистості наполегливої цілеспрямованої роботи над собою

Отже, динамічність усіх процесів у житті суспільства диктує необхідність подальшої розробки й впровадження положень психології та педагогіки в процесі викладання юридичних дисциплін. Подальшого вивчення потребує проблема визначення факторів, які впливають на формування педагогічної майстерності викладачів-юристів.

Література

1. Аллаhverдов В. М. О формировании психологической культуры у студентов технического вуза / Аллаhverдов В. М., Бемяк Н. В., Иванов М. В. // Психологическое обеспечение учебно-воспитательного процесса в вузе : межвуз. сб. – Л., 1985.
2. Введение в этническую психологию : учеб. пособие / под ред. Ю. П. Платонова. – СПб., 1995. – С. 159.
3. Климов Е. А. Введение в психологию труда. – М. : МГУ, 1988. – С. 310.
4. Ломов А. А. Системность в психологии / под ред. В. А. Барабанщикова, Д. Н. Завалишиной, В. А. Пономаренко. – М. : Воронеж, 1996. – С. 32.
5. Мотков О. Й. Психология самосознания личности : практ. пособие. – М., 1993. – С. 21.
6. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека : парадигмы, проекции, практики : пособие для студ. психологических ф-тов. М; 1995. – С. 146.
7. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
8. Яценко Т. С. Глибинна психокорекція та упередження психічного вигорання /Яценко Т. С., Іваненко Б., Євтушенко І.– К.: Главник, 2008. – Ч. 1. – С. 21.